

“เบตตามหาชัยเอนซิส” ปลากัดพันธุ์ใหม่สายพันธุ์ไทยแท้ๆ

นักวิจัยมหิดลเผยงานวิจัย “ปลากัดปามหาชัย” สายพันธุ์ไทยแท้ๆ คือปลากัดพันธุ์ใหม่ของโลก หลังถกเถียงกันมานานว่าเป็นสายพันธุ์ผสมที่หลุดไปในธรรมชาติหรือสายพันธุ์บริสุทธิ์ที่มีมานาน นับเป็นปลากัดชนิดเดียวและชนิดแรกที่ใช้ชื่อไทย

“เบตตามหาชัยเอนซิส” (Betta mahachaiensis) คือ ชื่อวิทยาศาสตร์ของปลากัดมหาชัย ซึ่งเป็นปลากัดปากกลุ่มก่อกวดของไทย ที่คณะวิทยาศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหิดล ได้ทำการศึกษาและยืนยันว่าเป็นสายพันธุ์ใหม่ของโลก และยังเป็นปลากัดป้าชนิดแรกที่ได้ชื่อวิทยาศาสตร์เป็นชื่อไทย และได้ตีพิมพ์ลงวารสาร “ซูแทกซา” (ZOOTAXA) วารสารวิชาการเกี่ยวกับอนุกรมวิธานของสัตว์เมื่อ 19 ต.ค.ที่ผ่านมา ลักษณะของปลากัดปามหาชัยจะมีสีเข้มไล่จากสีน้ำตาลไปจนถึงดำสนิทมีเกล็ดวาวประดับตั้งแต่สีเขียวมฟ้าไปจนถึงสีเขียว เรียงอย่างสม่ำเสมอบนตัวเหมือนเม็ดข้าวโพดบนฝักที่แกมมีขีดสีเขียวอมฟ้า 2 ขีด เมื่อตกใจจะเป็นสีเขียวมรกต ซึ่งเป็นการแสดงลักษณะของความก้าวร้าว แต่เมื่อผ่อนคลายจะ “ถอดสี” และมีสีซีดลง และมีพฤติกรรมที่ไม่ดุ กัดกันเพียง 5 นาทีก็แยกกัน ต่างจากปลากัดหม้อที่กัดกันจนตายหรือใช้เวลาเป็นชั่วโมง

รศ.ดร.ภิญโญ พาณิชพันธ์ หัวหน้าโครงการศึกษาปลากัดปามหาชัย คณะวิทยาศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหิดล กล่าวว่า งานวิจัยจำแนกสายพันธุ์ปลากัดปามหาชัยนี้ถูกจัดประกายขึ้นโดย **นายอริสร์ศร์ พุ่มชูศรี** ผู้เชี่ยวชาญในการผลิตและส่งออกปลากัด ซึ่งเมื่อ 5 ปีก่อนเขาได้ชวนนักวิจัยว่ามีกรถเถียงในเวทีนานาชาติว่าปลากัดชนิดดังกล่าวคือสายพันธุ์บริสุทธิ์หรือสายพันธุ์ผสมที่ถูกละเลยสู่ธรรมชาติ

ทางทีมนักวิจัยจึงได้ออกสำรวจเก็บตัวอย่างปลากัดปามหาชัยมาศึกษา โดยแบ่งเป็นการศึกษาทางด้านสัณฐานวิทยา คือ นับจำนวนเกล็ด ดูลักษณะสี รูปร่าง และศึกษาเปรียบเทียบทางพันธุกรรมโดยใช้เทคนิค “ดีเอ็นเอบาร์โค้ด” (DNA Barcode) ในการจำแนกทางชีวโมเลกุลจากปลากัดปามหาชัยพันธุ์อื่นๆ คล้ายกับการจำแนกสินค้าต่างๆ จากข้อมูลบาร์โค้ดบนสินค้า

ในการศึกษาค้นคว้าทีมนักวิจัยได้อาศัยความร่วมมือจากผู้เชี่ยวชาญปลาในหลายสถาบันการศึกษา อาทิ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ มหาวิทยาลัยบูรพา รวมถึงใช้ผู้เชี่ยวชาญคณิตศาสตร์มาช่วยตัดสินข้อมูลเชิงสถิติจากการศึกษาในระดับชีวโมเลกุล เพื่อจำแนกปลากัดปามหาชัยออกจากปลากัดป้าชนิดอื่นๆ รวมถึงความร่วมมือจากชาวบ้านที่อำนวยความสะดวกในการสำรวจปลาในพื้นที่

ในเมืองไทยมีกลุ่มก่อกวดที่จำแนกได้ชัดแล้ว 3 ชนิดคือ ปลากัดป้าภาคกลาง หรือชื่อวิทยาศาสตร์ว่า **เบตตา สเปลนด์ (Betta splendens)** ซึ่งได้รับการจำแนกเมื่อ 102 ปีก่อน ปลากัดป้าภาคตะวันออกเฉียงเหนือ หรือชื่อวิทยาศาสตร์ว่า **เบตตาสมาราแรกดินา (Betta smaragdina)** ซึ่งจำแนกได้เมื่อ 40 ปีก่อน และปลากัดป้าภาคใต้ หรือชื่อวิทยาศาสตร์ว่า **เบตตาอิมเบลลิส (Betta imbellis)** ซึ่งจำแนกได้เมื่อ 37 ปีก่อน

เมื่อจำแนกทางพันธุกรรมพบว่าปลากัดปามหาชัยมีพันธุกรรมใกล้เคียงกับปลากัดป้าภาคกลาง และมีการแยกวิวัฒนาการออกมาเป็นพันธุ์ใหม่เมื่อประมาณ 4 ล้านปี แม้ระยะเวลาดังกล่าวอาจมีการคลาดเคลื่อน แต่ รศ.ดร.ภิญโญระบุว่าปลากัดชนิดนี้ต้องมีการวิวัฒนาการมาไม่ต่ำกว่าล้าน

ปืออย่างแน่นอน ซึ่งมีมานานก่อนลิงและมนุษย์ โดยมนุษย์เพิ่งวิวัฒนาการขึ้นมาบนโลกเมื่อราวแสนกว่าปีก่อน

รศ.ดร.ภิญโญกล่าวว่าปลากัดนั้นเป็นปลาอาเซียน ซึ่งพบอยู่ในประเทศแถบอาเซียนเกือบทั้งหมด ยกเว้นฟิลิปปินส์ ซึ่งอธิบายได้ว่าในยุคน้ำแข็งมีร่องวอลเลซ (Wallace Line) ที่แยกฟิลิปปินส์ออกจากพื้นที่ซึ่งกลายเป็นประเทศอื่นๆ ของอาเซียนในปัจจุบัน และปลากัดเหล่านี้ไม่น่าจะว่ายข้ามไปได้ จึงไม่ปรากฏปลากัดในฟิลิปปินส์ รวมถึงไม่พบที่อินโดนีเซีย ในแถบมหาสมุทร

"งานวิจัยนี้จะส่งผลกระทบต่อไปยังวงการค้าปลาสวยงาม ซึ่งจะนำไปสู่การพัฒนาสายพันธุ์ให้ได้ตามต้องการ เพราะปัจจุบันพัฒนาสายพันธุ์แบบเตาสุม โดยที่ไม่ทราบว่าจะออกมาเป็นเช่นไร บางครั้งปลาตายทั้งหมด ส่วนวงการวิชาการก็จะมีการศึกษาพันธุ์กรรมเพื่อนำไปสู่การพัฒนาสายพันธุ์เช่นกัน และสุดท้ายคือการอนุรักษ์สายพันธุ์ ถ้าไม่มีชื่อสายพันธุ์ จะไม่มีทางอนุรักษ์ได้ เพราะถ้าไม่ทราบสปีชีส์ก็ไม่อาจบอกได้ว่าเป็น "Extinct Species" หัวหน้าโครงการศึกษาปลากัดป่ามหาชัยกล่าว

แม้จะพบข่าวที่ว่าปลากัดป่ามหาชัยคือสายพันธุ์ใหม่ของโลกจากการจำแนกและตีพิมพ์ลงวารสารวิชาการที่ได้รับการยอมรับจากผู้เชี่ยวชาญด้านปลากัด แต่ข่าวร้ายสำหรับปลากัดชนิดนี้คือแหล่งอาศัยกำลังถูกทำลายลงเรื่อยๆ และอาจจะเป็นเหตุให้สูญพันธุ์ในที่สุด เนื่องจากบริเวณที่พบในปัจจุบันเหลือเพียงบางส่วนของ จ.สมุทรสาครและแสมดำของกรุงเทพฯ จากในอดีตที่เคยพบในจังหวัด "สามสมุทร" คือ สมุทรสงคราม สมุทรสาครและสมุทรปราการ และพบเพียงในไทยเท่านั้น ต่างจากอีก 3 ชนิดที่พบในละแวกประเทศ

เพื่อนบ้านด้วย

"ปัญหาตอนนี้คือหากวันใดคืนจากหมดไป ปลากัดป่ามหาชัยก็คงหมดไปด้วย เพราะที่อยู่อาศัยถูกทำลาย และยังคงจัดอยู่ในเส้นแดงขององค์การสหประชาชาติ นั่นคืออยู่ในสถานะวิกฤตและกำลังจะสูญพันธุ์" รศ.ดร.ภิญโญซึ่งเกษียณมาร่วม 10 ปีและเป็นทีปรีชาคณะวิทยาศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหิดลกล่าว

รศ.ดร.ภิญโญเสริมอีกว่า แนวโน้มในตอนนี้เริ่มมีการขายปลากัดป่าธรรมชาติมากขึ้นเรื่อยๆ จากเดิมที่ราคาเพียงตัวละไม่กี่บาทเพราะกักตุนไม่เก่งและสีสันไม่สวย แต่ปัจจุบันจำหน่ายกันตัวละ 200-300 บาท ซึ่งหากมีการจับจากแหล่งธรรมชาติโดยไม่คำนึงถึงการอนุรักษ์ ย่อมมีโอกาสหมดไปจากธรรมชาติได้ และทางญี่ปุ่นยังได้เข้ามาซื้อปลากัดชนิดนี้ในพื้นที่ แล้วทำการเพาะพันธุ์เพื่อส่งไปขายที่ญี่ปุ่นด้วย

สิ่งที่ทีมวิจัยต้องศึกษาต่อไปคือโครงสร้างพันธุกรรมของปลากัดสายพันธุ์นี้เพื่อนำไปสู่การปรับปรุงพันธุ์ และศึกษาพฤติกรรมของปลา โดยทีมวิจัยยังไม่ทราบว่าปลากัดป่ามหาชัยมีบทบาทต่อระบบนิเวศอย่างไร ทราบเพียงว่าปลานี้กินลูกน้ำ จึงยังต้องมีการศึกษาต่อไป รวมถึงประสานงานกับภาครัฐเพื่อกันให้เป็นพื้นที่อนุรักษ์

นอกจากนี้ต่างชาติยังให้ความสนใจในการนำปลากัดไปศึกษาวิจัย เนื่องจากเป็นสัตว์ที่มีวิวัฒนาการร่วมล้านปีและมีการแสดงออกของความก้าวร้าว ซึ่งจะนำไปสู่ความเข้าใจถึงพฤติกรรมก้าวร้าวในมนุษย์ เพราะนักวิจัยไม่สามารถนำมนุษย์มาศึกษาได้โดยตรง รวมถึงเข้าใจวิวัฒนาการของระบบประสาทและฮอร์โมนที่เป็นจุดเริ่มต้นของอารมณ์และความก้าวร้าว ■